

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поясик Оксана

кандидат педагогічних наук (доктор філософії), доцент
завідувач кафедри педагогіки і психології
Коломийський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Проблема вдосконалення системи виховання підростаючого покоління, зокрема молодших школярів, набуває особливої актуальності за нових соціокультурних умов. Вихідні концептуальні положення щодо змісту й організації процесу виховання в початковій школі ґрунтуються на основних засадах Закону України «Про загальну середню освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Національної програми «Діти України». У їх реалізації провідну роль має відігравати ерудований, професійно підготовлений учитель – класний керівник.

Питання організації дозвілля дітей та молоді в позаурочний час хвилює багатьох учених, проблему виховного процесу в сучасній школі досліджують у різних аспектах: концептуальні засади організації позаурочної виховної роботи (Гончаренко С.У., Демиденко В.К., Дем'янюк Т.Д., Новосельський В.Ф., Оржеховська В.М., Постовий В.І., Чорна К.І. та ін.); розробка виховної системи школи (Вульфів Б.З., Демчук В.М., Караковський В.М., Карпенчук С.Г., Красовицький М.Ю., Мартиненко С., Новикова К.І., Остапенко М., Сидорків А.М. та ін.); питання гуманізації відносин учнів у позаурочній роботі (Бех І.Д., Білоусова В.О., Воловик А.Ф., Канішевська Л.В., Кобзар Б.С., Красовицький М.Ю., Мандрикіна Т.С., Матвієнко О.В., Шевченко С.О. та ін.); зв'язок шкільної системи виховання з роботою позашкільних закладів (Вербицький В., Кириленко С.В., Науменко Р.А., Пустовіт Г.П., Сущенко Т.І. та ін.).

Модель виховної діяльності вчителя початкових класів, розроблена О. Отич, презентує структуру виховної діяльності, яка складається з мотиваційно-ціннісного, орієнтаційного, контрольного-регулюючого компонентів, а також підструктуру професійно-методичного досвіду вчителя,

який включає професіоналізм його особи і його виховної діяльності [5]. І. Казанжи визначає готовність до позаурочної виховної роботи з учнями як складне інтегроване поняття, що передбачає єдність теоретичної, практичної і морально-етичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до здійснення всіх видів виховної діяльності з учнями в позаурочний час, встановлення творчих зв'язків з різноманітними позашкільними закладами з питання виховання молодших школярів [1, с. 79].

Своєрідний підхід до підготовки майбутніх вчителів початкової школи до виховної діяльності представлений у дослідженні О. Кіліченко. Автор відзначає, що підготовка до виховної діяльності, до педагогічної взаємодії з учнями молодшого шкільного віку повинна відбуватися за діагностичним, операційним і транспозиційним аспектами. Діагностичний аспект дає можливість визначити наявний стан підготовки до виховної діяльності, операційний аспект – система підготовки студентів до виховної діяльності з учнями молодшого шкільного віку. Транспозиційний аспект передбачає застосування студентами придбаних у вищому учбовому закладі знань, умінь і навичок з організації педагогічної взаємодії в учбово-виховному процесі початкової школи під час практики і подальшої професійної діяльності [2].

Аналіз літератури з проблеми професійно-педагогічної підготовки дозволив встановити взаємозв'язок виховної діяльності вчителя початкових класів з процесом його підготовки та станом готовності до її здійснення. Він виявляється в наступності та взаємозумовленості функцій цих педагогічних систем (підготовка виступає засобом формування готовності до діяльності, готовність є результатом і показником якості підготовки і реалізується та перевіряється у діяльності; діяльність виступає метою підготовки і водночас виконує функції її регулювання й корекції), а також у відповідності їх структурних компонентів.

Н. В. Кузьміна виділяє п'ять таких структурних компонентів системи педагогічної діяльності: суб'єкт і об'єкт педагогічного впливу, предмет їх спільної діяльності, цілі навчання і виховання та засоби педагогічної комунікації. Вони пов'язані між собою прямими й оберненими зв'язками. А до функціональних компонентів означеної системи Н. В. Кузьміна відносить: гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний і організаторський [3, 5].

Розвиваючи погляди Н. В. Кузьміної і враховуючи кільцеву структуру діяльності, О. А. Дубасенюк виділяє такі компоненти (етапи) виховної діяльності: 1) діагностичний; 2) проектувально-цільовий; 3) організаційний; 4) стимулюючо-спонукальний; 5) контрольню-оцінний [4, 91].

Розроблена О. М. Отич модель виховної діяльності вчителя початкових класів презентує структуру виховної діяльності вчителя початкових класів, що складається з мотиваційно-ціннісного, орієнтаційно-аналітичного, конструктивно-організаційного, стимулююче-спонукального, контрольного-регулюючого компонентів, а також підструктуру професійно-методичного досвіду вчителя, що включає професіоналізм його особистості та його виховної діяльності [5].

Професійно-педагогічна компетентність, що є показником підструктури професіоналізму особистості педагога-вихователя, – складне утворення. До її основних елементів О. А. Дубасенюк відносить: 1) компетентність у галузі теорії і методики виховного процесу, зокрема його цілей, завдань, принципів, закономірностей, змісту, засобів, форм, методів, прийомів; 2) компетентність у галузі фахових предметів і знання того, як зробити процес навчання, зміст предмета провідним засобом виховання учнів; 3) соціально-психологічна компетентність у галузі процесів спілкування; 4) диференціально-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей, спрямованості учнівської молоді; 5) аутопсихологічна компетентність у сфері достоїнств і недоліків власної діяльності і особистості [4].

Під виховною педагогічною компетентністю ми розуміємо єдність теоретичної, практичної, особистісної готовності майбутніх педагогів до здійснення виховної діяльності з молодшими школярами. Поняття «готовність до виховної роботи» може конкретизуватись, коли йдеться про готовність до позакласної, позашкільної та позаурочної виховної роботи.

Так, готовність до позакласної виховної роботи означає оволодіння випускниками педагогічного вищого навчального закладу системою знань, вмінь та навичок, необхідних учителю початкових класів для ефективної організації виховної діяльності з колективом дітей класу в умовах певної школи, для проведення організованих і цілеспрямованих занять з молодшими школярами в позаурочний час для розширення і поглиблення знань, умінь та навичок, розвитку самостійності, індивідуальних здібностей учнів, а також задоволення їхніх інтересів і забезпечення розумного відпочинку.

Готовність до позашкільної виховної діяльності – це система знань, умінь та навичок, необхідних учителю для здійснення зв'язку зі спеціальними позашкільними установами; для урахування в особистій виховній діяльності впливу освітньо-виховних занять і культурно-просвітницьких масових заходів, що проводяться в позашкільних установах з метою задоволення різнобічних культурних інтересів і запитів учнів, розвитку їхньої самодіяльності і творчих здібностей, доцільної організації дозвілля.

Поняття «готовність майбутнього вчителя початкових класів до позаурочної виховної роботи» – це формування готовності студентів педагогічних факультетів до здійснення усіх видів виховної роботи поза навчальним часом, зокрема позакласної і позашкільної діяльності.

Підводячи підсумки означеному, дамо наше визначення поняття «готовність до позаурочної виховної роботи». Готовність учителя початкових класів до позаурочної виховної роботи – це складне інтегроване поняття, що передбачає єдність теоретичної, практичної і морально-етичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до здійснення всіх видів виховної діяльності з учнями в позанавчальний час, установлення творчих зв'язків із різноманітними позашкільними закладами у справі виховання молодших школярів.

Кінцевим результатом готовності студентів до позаурочної виховної роботи, на наш погляд, є професійно-виховна компетентність, яка обіймає такі чинники (види компетенцій): когнітивно-виховний (у галузі теорії і методики виховного процесу, в галузі фахових предметів); конструктивно-виховний (в галузі процесів прогнозування, планування); регулятивно-оцінна компетенція (самооцінка своєї підготовленості, рівня вихованості, визначення шляхів професійного самовдосконалення).

Когнітивно-виховна компетенція передбачає обізнаність студентів з питань сутності позаурочної виховної роботи, форм і методів позаурочної виховної роботи, напрямків позаурочної виховної роботи в початковій школі. Когнітивно-виховна компетенція включає вміння визначати напрямки позаурочної виховної роботи, уміння добирати форми і методи позаурочної виховної роботи в початковій школі, вміння добирати адекватні методики позаурочної виховної роботи.

Конструктивно-виховна компетенція вчителя початкових класів означає насамперед обізнаність фахівців зі змістом і формами планування позаурочної виховної роботи, з видами виховних заходів (справ), розуміння сутності педагогічного спілкування у процесі позаурочної виховної діяльності. Включає вміння планувати позаурочну виховну роботу і складати сценарії, вміння аналізувати результати здійснюваної позаурочної виховної роботи, реалізувати заплановані позаурочні виховні заходи.

Регулятивно-оцінна компетенція передбачає наявність відповідних ціннісних орієнтирів у майбутнього фахівця початкової школи, обізнаність з методиками самооцінками, самоаналізу, самоконтролю, прагнення до постійного професійного самовдосконалення вчителя-вихователя (самоосвіта, самовиховання, саморозвиток). Регулятивно-оцінна компетенція передбачає вміння адекватно оцінювати свою виховну компетентність, вміння

контролювати, критично аналізувати результати позаурочної виховної роботи з дітьми, вміння визначити шляхи професійного самовдосконалення, самовиховання.

З огляду на результати теоретичного розгляду сутності позаурочної виховної роботи вчителя початкових класів, критичного аналізу специфіки роботи педагогів-практиків у цьому напрямку та вивчення стану готовності студентів до здійснення позаурочної виховної роботи з молодшими школярами, стала можливою розробка педагогічно обґрунтованої і логічно побудованої інструментальної моделі готовності майбутніх фахівців до позаурочної виховної роботи з учнями 1–4 класів.

Працюючи над створенням інструментальної моделі готовності майбутніх учителів до позаурочної виховної роботи, ми виходили з розуміння педагогічної технології формування означеної готовності як сукупності динамічно пов'язаних компонентів (когнітивно-виховного, конструктивно-виховного, регулятивно-оцінного), взаємодія яких у загальному навчально-виховному процесі педагогічного вищого закладу освіти забезпечує постійний цілеспрямований та послідовний вплив на студентів різноманітних взаємопов'язаних, взаємодоповнюючих форм і методів роботи. Метою утворення такої моделі є формування в майбутніх фахівців відповідних знань, умінь та навичок, необхідних особистих якостей, що сприяють породженню важливої складової педагогічної майстерності – вміння здійснювати позаурочну виховну роботу.

Список літератури:

1. Казанжи І. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Миколаїв, 2002. С. 79.

2. Кіліченко О. І. Підготовка майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями молодшого шкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. *Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України*. Київ, 1997. – 24 с.

3. Кузьмина Н.В. Професионалізм личности преподавателя и мастера производственного обучения.

URL: http://www.bsu.ru/content/page/1415/hec/aismontas/annot_12_5_v.html

4. Дубасенюк О.А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: Монографія* / Авт. кол. О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, С.С. Вітвицька, Н.Г. Сидорчук, О.М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг.

ред. проф. О.А. Дубасенюк: Вид. 2-е, доп. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 8-29.

5. Отич О.М. Підготовка вчителя початкових класів до виховної роботи в школі (на матеріалі пісенного фольклору): Автореф. дис... кан. пед. наук: 13.00.04. Київ: *Ин-т пед. і псих. проф. освіти АПН України*, 1997. 18 с.